

استفاده آسیب‌زا و نوع کاربری تلفن همراه در دانش‌آموزان دبیرستانی و رابطه آن با عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت اکبر عطادخت^۱، ویدا حمیدی فر^۲ و عیسی محمدی^۳

چکیده

هدف از این مطالعه، بررسی استفاده آسیب‌زا و نوع کاربری تلفن همراه در دانش‌آموزان دبیرستانی و ارتباط آن با عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت بود. روش پژوهش از نوع توصیفی همبستگی بود. جامعه‌ی آماری پژوهش، متشکل از کلیه دانش‌آموزان دبیرستانی بودند که در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۱، در مدارس شهر خلخال مشغول به تحصیل بودند. از بین این جامعه، نمونه‌ای به حجم ۳۰۳ نفر (۱۲۸ پسر و ۱۷۵ دختر)، با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسی انتخاب شده و با استفاده از مقیاس استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه (COS)، پرسشنامه‌ی نوع کاربری تلفن همراه و مقیاس انگیزش پیشرفت هرمنس، اقدام به جمع‌آوری اطلاعات شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون‌های آماری خی دو، t مستقل و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج نشان داد که میزان استفاده از تلفن همراه در بین دانش‌آموزان دبیرستانی، بالاست (۸۸/۷ درصد) و این میزان در دانش‌آموزان پسر (۹۸/۴ درصد) بیشتر از دختران (۸۱/۷ درصد) است ($p < 0/01$). بین انگیزش پیشرفت دانش‌آموزان استفاده‌کننده از تلفن همراه و دانش‌آموزانی که استفاده نمی‌کنند، تفاوت معناداری وجود دارد ($p < 0/01$). همچنین نتایج نشان داد که استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه با عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت رابطه‌ی منفی دارد ($p < 0/05$). این یافته‌ها ضرورت توجه جدی برنامه‌ریزان و مسئولین امر را به رواج روزافزون استفاده از تلفن همراه، استفاده آسیب‌زا از آن و بخصوص پیامدهای منفی آن را در دانش‌آموزان دبیرستانی نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه، عملکرد تحصیلی، انگیزش پیشرفت، دانش‌آموزان متوسطه

۱. نویسنده‌ی رابط: استادیار روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی

(Ak_atadokht@yahoo.com)

۲. کارشناسی، دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

۳. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال و عضو باشگاه پژوهشگران جوان اردبیل

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۴/۳۱

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۲/۷/۲۷

مقدمه

فناوری اطلاعاتی و ارتباطی به طور کلی و تلفن همراه به طور خاص، از زمان رشد سریعش (اواخر دهه ۱۹۹۰)، در زندگی فردی و اجتماعی بشر جایگاهی قدرتمند پیدا کرده و به فناوری جوانان تبدیل شده است. جوانان مصرف‌کنندگان عمده فناوری تلفن همراه هستند و اغلب به عنوان پیشگامان اقتباس و تکامل آن محسوب می‌شوند. تلفن همراه از نظر جوانان، مهمترین وسیله ارتباطی در زندگی روزمره محسوب شده و امروزه به وسیله‌ی ارتباطی خصوصی تبدیل شده است. جوانان از طریق تلفن همراه می‌توانند امور خود را مدیریت کرده و به حلقه بلافصل خانواده و دوستان متصل شوند. تلفن همراه بخش عظیمی از عناصر هویتی جوانان را تشکیل می‌دهد به طوری که می‌توان از طریق رنگ گوشی، تصاویر، موسیقی و یا فایل‌هایی که در گوشی تلفن همراه خود دارند، به شخصیت و هویت آنها پی برد (کلانتری و حسنی، ۱۳۸۷).

استفاده از تلفن‌های همراه، نه تنها در جوانان بلکه در نوجوانان نیز به عنوان بخش تقریباً ضروری زندگی روزمره مطرح است (ایشی^۱، ۲۰۱۱). زمینه‌یابی گسترده‌ای که در سال ۲۰۰۷ انجام شده، نشان داده که تلفن همراه ضروری‌ترین رسانه ارتباطی برای نوجوانان است. وقتی از پاسخگویان در مورد رسانه ارتباطی ضروری سؤال شد، ۴۰ درصد از پاسخ‌دهنده‌هایی که در دامنه سنی ۱۳ تا ۱۸ قرار داشتند، تلفن همراه را انتخاب کردند در حالی که ۲۲/۹ درصد تلویزیون و ۱۰/۳ درصد کامپیوتر شخصی^۲ را انتخاب کردند (نیبین، شیرایشی و ترای^۳، ۲۰۰۸). بر اساس زمینه‌یابی انجام شده در سال ۲۰۰۶ نیز، ۲۷/۳ درصد از دانش‌آموزان ابتدایی (در دامنه سنی ۱۰ تا ۱۲ سال)، ۵۳/۴ درصد از دانش‌آموزان راهنمایی (۱۳ تا ۱۵ سال)، و ۹۵/۲ درصد از دانش‌آموزان دبیرستانی (۱۶ تا ۱۸ سال) تلفن همراه داشتند (مدیرکل سیاست‌های جامعه متحد^۴، ۲۰۰۷).

1. Ishii
2. personal computer
3. Nibin, Shiraiishi & Terai
4. Director General for Policies on Cohesive Society

رشد چشمگیر استفاده از تلفن همراه و بخصوص رواج روزافزون آن در بین نوجوانان، نگرانی‌های فزاینده‌ای را در بین بسیاری از کارشناسان، در مورد اثرات مخرب تلفن‌های همراه ایجاد کرده است (ایشی، ۲۰۱۱). اثرات مخرب تلفن همراه بسیار گسترده گزارش شده و از ایجاد وابستگی و اعتیاد به تلفن همراه در کاربران (کامیو و سوگیرا^۱، ۲۰۰۵؛ بیلوکس، واندربلیندن، دی اکرمونت، سشی و زرماتن^۲، ۲۰۰۷؛ حسینی، ۱۳۸۴) گرفته تا اثرات روان‌شناختی و حتی پیامدهای جسمی و فیزیکی را در بر می‌گیرد. تحقیقات نشان می‌دهد که استفاده مفرط از تلفن همراه، موجب نوعی وابستگی شده و در مواقع شدید موجب روزمرگی کاربران می‌شود. این وابستگی نیز به تدریج به عادت تبدیل شده و در نتیجه منجر به نوعی اعتیاد در کاربران می‌شود (کامیو و سوگیرا، ۲۰۰۵؛ بیلوکس و همکاران، ۲۰۰۷؛ حسینی، ۱۳۸۴) که درست مانند اعتیاد به مواد مخدر، الکل، پرخوری، رابطه‌ی غیراخلاقی، بازی‌های رایانه‌ای و اینترنت مخرب است (حسینی، ۱۳۸۴). اعتیاد به تلفن همراه نیز بر اساس بررسی‌ها با افسردگی کاربران رابطه داشته و این رابطه به ویژه در خانم‌ها شدیدتر است. حواس پرتی، کم‌تحمیلی و بردباری ضعیف، کناره‌گیری و فرار، از جمله علائم اعتیاد به تلفن همراه است (فان چن^۳، ۲۰۰۴). شواهد همچنین نشان می‌دهد که استفاده مفرط از تلفن همراه، با الگوهای رفتاری خاص مانند شب بیداری، اشتغال به تبادل پیام کوتاه و همچنین وابستگی عاطفی ارتباط دارد. به طوری که این افراد معتقدند که بدون استفاده از تلفن همراه قادر به زندگی کردن نیستند. این یافته‌ها نشان می‌دهند که استفاده مداوم از تلفن همراه تأثیرات منفی زیادی بر سلامت جسمانی و روان‌شناختی کاربران دارد (کامیو و سوگیرا، ۲۰۰۵). از آنجا که گوش کاربران موقع صحبت کردن با تلفن همراه در نزدیکی منبع میدان الکترومغناطیسی قرار دارد و فاصله آنتن تا گوش داخلی، فقط چند سانتی‌متر است، این فاصله

-
1. Kamibepu & Sugiura
  2. Billieux, Vander Linden, D, Acremont, Ceschi & Zermatten
  3. Fan Chen

می‌تواند بسیار خطرناک باشد (کیزیلی، اوزتران، اردم، کلسیوغللو و میمن^۱، ۲۰۰۳). از طرف دیگر، لقاء پروتئین‌های استرس تحت امواج تلفن همراه (فريتز، وایسنر، کوستر، سومر، گاس، هرمن^۲ و همکاران، ۱۹۹۹)، و نیز اثر این امواج روی فعالیت‌های مغز (هامبلین و وود^۳، ۲۰۰۲) از دیگر مضرات جسمانی تلفن همراه گزارش شده است. نتایج حاصل از برخی مطالعات نشان می‌دهد که امواج تلفن همراه می‌تواند باعث بروز علائمی مانند خستگی، سردرد، ضعف حافظه و احساس گرما در گوش گردد. اسمیت و کاستال^۴ (۲۰۰۳) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که پس از قرارگیری در معرض امواج تلفن همراه، خطاهای فضایی در پسران بیشتر از دختران است.

استفاده مفرط از تلفن همراه در حوزه اجتماعی نیز مشکلاتی را به وجود آورده است. این مشکلات از آزار و اذیت صوتی اطرافیان در برخی اماکن رسمی و غیررسمی، تا ارتباط بین بزهکاری و استفاده از تلفن همراه (ایشی، ۲۰۱۱) و حتی افزایش احتمال قربانی جرایم شدن (اوساکا^۵، ۲۰۰۹؛ به نقل از ایشی، ۲۰۱۱) دامنه دارد. کارگزاری سیاست ملی ژاپن، در مورد استفاده از تلفن همراه در دانش‌آموزان بزهکار گزارشی را منتشر کرده که بر اساس آن، دانش‌آموزان بزهکار بیشتر از دانش‌آموزان غیربزهکار، از تلفن همراه استفاده می‌کنند و حتی در بین دانش‌آموزان غیربزهکار، بین میزان گرایش به بزهکاری و فراوانی استفاده از تلفن همراه نیز، رابطه مثبت معنادار وجود دارد (کارگزاری سیاست ملی، ۲۰۰۴؛ به نقل از ایشی، ۲۰۱۱). این همبستگی نشان می‌دهد که استفاده از تلفن همراه می‌تواند منجر به بروز مسائل و مشکلات جدی زیادی گردد.

1. Kizilay, Ozturan, Erdem, Kalcioğlu & Miman
2. Fritze, Wiessner, Kuster, Sommer, Gass & Hermann
3. Hamblin & Wood
4. Smythe & Costal
5. Osaka
6. National Police Agency

امروزه با وجود فروکش شدن تب اولیه استفاده از تلفن همراه در جامعه ما، مقبولیتش به حدی افزایش یافته که گاهی وقتها مضرات جدی و اساسی این فناوری مدرن، از نظرها پنهان می‌ماند. مضراتی که در حوزه‌های متنوع روان‌شناسی، اجتماعی، فرهنگی، رفتاری، پزشکی، قانونی، جزایی و ... به آسیب‌زایی می‌پردازد. اکثر دانش‌آموزان استفاده‌های مختلفی از تلفن همراه دارند و یکی از تفریحات آنها، اشتغال با تلفن همراه و برقراری ارتباط با یکدیگر است. از جمله مشکلاتی که اشتغال زیاد با تلفن همراه، ممکن است برای دانش‌آموزان به عنوان آینده‌سازان جامعه ایجاد کند، افت عملکرد تحصیلی یا پیشرفت تحصیلی ضعیف است که بر اساس مطالعات انجام شده روی دانشجویان، این موضوع حتی منجر به مشروط شدن و اخراج از دانشگاه نیز شده است (دیباچ‌نیا، ۱۳۸۴).

بنابراین علیرغم انتقادات زیادی که بر استفاده نوجوانان از تلفن همراه وارد شده، مطالعات بسیار معدودی در مورد اثرات تلفن همراه روی جنبه‌های مختلف اجتماعی، روان‌شناختی و جسمی و به ویژه عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت انجام شده است. لذا تحقیق حاضر با هدف بررسی ارتباط بین استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه و عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت دانش‌آموزان، درصدد پاسخگویی به این سؤالات بود که اولاً ضریب پوشش تلفن همراه و استفاده آسیب‌زا از آن در بین دانش‌آموزان دبیرستانی چقدر است، ثانیاً نوع کاربری تلفن همراه در بین دانش‌آموزان دبیرستانی چگونه است و آیا بین استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه و عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت رابطه وجود دارد؟

روش

روش مورد استفاده در این پژوهش از نوع توصیفی همبستگی بود و جامعه‌ی آماری آن متشکل از کلیه‌ی دانش‌آموزان دبیرستانی بود که در مدارس شهر خلخال، در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ مشغول به تحصیل بودند. بر اساس آمار گرفته شده، تعداد این دانش‌آموزان، بدون احتساب دبیرستان‌های نمونه دولتی و فنی حرفه‌ای، ۱۳۵۴ نفر بود که در سه مدرسه‌ی دخترانه و سه مدرسه‌ی پسرانه

مشغول تحصیل بودند. از این جامعه، بر اساس جدول مورگان، نمونه‌ای به حجم ۳۰۳ نفر (۱۷۵ دختر و ۱۲۸ پسر)، با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی انتخاب شده و با استفاده از ابزارهای زیر اقدام به جمع‌آوری اطلاعات شد:

۱- **مقیاس استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه^۱ (COS)**: این مقیاس را جنارو، فلورس، گومز و همکاران (۲۰۰۷) ساخته‌اند و پایایی مقیاس به روش همسانی درونی (آلفای کرونباخ)، روی دانشجویان دختر و پسر اسپانیایی ۰/۸۵ گزارش شده است. این مقیاس بر اساس ده شاخص روان‌شناختی از راهنمای تشخیصی و طبقه‌بندی اختلالات روانی است و دارای ۲۱ آیتم است. این مقیاس بر اساس لیکرت پنج‌گزینه‌ای (خیلی کم (۱)، کم (۲)، تا حدی (۳)، زیاد (۴) و خیلی زیاد (۵)) نمره‌گذاری می‌شود و آزمودنی‌های با نمرات بالای ۷۵ به عنوان استفاده‌کننده مفرط و پایین‌تر از ۲۵ به عنوان استفاده‌کننده کم تلقی می‌شوند (جنارو، فلورس، گومز-ولا، گونزalez-گیل و کابالو^۲، ۲۰۰۷). یاسمی‌نژاد و گل محمدیان (۱۳۹۰) پایایی این پرسشنامه را با استفاده از روش بازآزمایی و آلفای کرونباخ ۰/۹۰ گزارش کرده‌اند.

۲- **پرسشنامه‌ی نوع کاربری تلفن همراه**: این پرسشنامه را منطقی (۱۳۸۹) تدوین کرده و شامل ۲۹ آیتم است که بر اساس مقیاس لیکرت پنج‌گزینه‌ای (هرگز، تقریباً هرگز، گاهی اوقات، تقریباً همیشه و همیشه) نمره‌گذاری می‌شود. آلفای کرونباخ محاسبه شده در این پرسشنامه در سطح دختران و پسران برابر با ۰/۸۴، در سطح دانشجویان دختر معادل ۰/۷۹ و در سطح پسران دانشجو معادل ۰/۷۸ بود که هر سه آلفای محاسبه شده به دلیل بالاتر بودن از ۰/۷ معتبر و قابل پذیرش است (منطقی، ۱۳۸۹).

1. Cell- phone Over-use Scale

2. Jenaro, Flores, Gomez-vela, Gonzglez-Gil & Caballo

۳- **مقیاس انگیزش پیشرفت هرمنس**^۱: این پرسشنامه را هرمنس (۱۹۷۰) ساخته که به صورت ۲۹ جمله ناقص بیان شده که به دنبال هر جمله‌ی ناتمام، چهار گزینه ارائه شده است که به ترتیب نمره ۴ تا ۱ و در برخی سوالات، نمره ۱ تا ۴ می‌گیرند. نمرات بالا در این مقیاس، نشان‌دهنده‌ی انگیزش پیشرفت بالا و نمرات پایین، بیانگر انگیزش پیشرفت پایین است. از آنجا که هرمنس سوالات این پرسشنامه را بر اساس پژوهش‌های قبلی، درباره انگیزش پیشرفت به دست آورده، ضریب همبستگی هر سوال را با رفتارهای پیشرفت محاسبه کرده است. از این نظر آزمون دارای روایی می‌باشد. ضریب همبستگی گزارش شده برای سوالات پرسشنامه، در دامنه‌ی ۰/۳۰ تا ۰/۵۷ قرار دارند. علاوه بر این، هرمنس در مطالعه‌ای، به وجود ضریب همبستگی بین این مقیاس و آزمون TAT اشاره کرده است (هرمنس، ۱۹۷۰؛ به نقل از سابوته، ۱۳۸۹). ابوالقاسمی (۱۳۸۱) در پژوهش خود به منظور هنجاریابی آزمون انگیزش پیشرفت بر روی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی، ضریب اعتبار پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش کرده است (به نقل از اکبری، ۱۳۸۶). هومن و عسگری (۱۳۷۹) نیز در پژوهشی دانشگاهی، ضریب آلفا را ۰/۸۷ به دست آوردند (به نقل از سابوته، ۱۳۸۹).

بعد از آماده‌سازی ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات و اخذ مجوز جمع‌آوری داده‌ها از معاونت پژوهشی اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل، کارشناسان جمع‌آوری داده‌ها (یک نفر آقا و یک نفر خانم) که قبلاً آموزش لازم را دیده بودند، ضمن هماهنگی با اداره آموزش و پرورش شهرستان، در دبیرستان‌های شش‌گانه حضور یافته و ضمن هماهنگی با مدیریت مدرسه و دبیران مربوطه، در سر کلاس‌های درسی اقدام به تکمیل پرسشنامه‌ها گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از آزمون‌های آماری t دو، مستقل و ضریب همبستگی پیرسون، تحت نرم‌افزار SPSS-16، استفاده شد.

---

1. Hermans achievement motivation questionnaire

نتایج

جدول ۱ توزیع نمونه‌های پژوهش را از لحاظ جنسیت، پایه و رشته تحصیلی، وضعیت اقتصادی خانواده و همچنین میانگین و انحراف معیار سنی آنها را نشان می‌دهد.

جدول ۱. یافته‌های توصیفی مربوط به جنسیت، پایه تحصیلی، رشته تحصیلی، وضعیت اقتصادی خانواده و سن نمونه‌ها

متغیرها	گروه‌ها	F	P
جنسیت	پسر	۱۲۸	۴۲/۲
	دختر	۱۷۵	۵۷/۸
پایه‌ی تحصیلی	اول	۸۳	۲۷/۴
	دوم	۷۰	۲۳/۱
	سوم	۷۴	۲۴/۴
رشته‌ی تحصیلی	پیش‌دانشگاهی	۷۶	۲۵/۱
	انسانی	۷۱	۲۳/۴
	تجربی	۹۵	۳۱/۴
	ریاضی	۵۴	۱۷/۸
وضعیت اقتصادی	انتخاب نشده (سال اول)	۸۳	۲۷/۴
	خوب	۱۳۱	۴۳/۲
	متوسط	۱۶۱	۵۳/۱
	ضعیف	۱۱	۳/۶
سن		S=۱/۴۷	M=۱۵/۹۸

جدول ۱ نشان می‌دهد که از ۳۰۳ دانش‌آموز مورد بررسی، ۱۷۵ نفر (۵۷/۸ درصد) دختر و ۱۲۸ نفر (۴۲/۲ درصد) پسر بودند. بیشتر شرکت‌کنندگان از لحاظ پایه‌ی تحصیلی، سال اولی بودند (۲۷/۴ درصد). از لحاظ رشته تحصیلی، رشته تجربی بیشترین درصد (۳۱/۴ درصد) و رشته ریاضی کمترین درصد (۱۷/۸ درصد) را به خود اختصاص داده بود. همچنین از لحاظ وضعیت اقتصادی خانواده، اکثر دانش‌آموزان (۵۳/۱ درصد)، متعلق به طبقه اقتصادی متوسط بوده‌اند. میانگین سنی آزمودنی‌ها نیز ۱۵/۹۸ با انحراف معیار ۱/۴۷ بود.

در جدول ۲، اطلاعات مربوط به ضریب پوشش تلفن همراه و استفاده آسب‌زای دانش‌آموزان

دبیرستانی از آن، به تفکیک جنسیت و مقایسه دو جنس با آزمون t دو و آورده شده است.

جدول ۲. مقایسه‌ی ضریب پوشش تلفن همراه و استفاده آسیب‌زا از آن در دانش‌آموزان دبیرستانی به

تفکیک جنسیت

متغیرها	دانش‌آموزان		کل دانش‌آموزان	خی دو/ t	P
	پسر	دختر			
ضریب پوشش	۱۲۳	۱۴۳	۲۶۶	۲۰/۲	۰/۰۰۰۵
تلفن همراه	۹۸/۴	۸۱/۷	۸۸/۷		
استفاده آسیب‌زا	۵۳/۵۰	۵۱/۴۴	۵۲/۴	۰/۹۲	۰/۳۵
انحراف معیار	۱۷/۰۵	۱۹/۳۵	۱۸/۳۲		

جدول ۲ نشان می‌دهد که میزان استفاده از تلفن همراه در بین دانش‌آموزان دبیرستانی بسیار بالا (۸۸/۷٪) است و در بین دانش‌آموزان پسر، بیشتر از دختران است و این اختلاف معنادار است ($P < ۰/۰۱$). همچنین نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که بین میزان استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه در بین دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > ۰/۰۵$).

در جدول ۳، یافته‌های استنباطی مربوط به مقایسه عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت دانش‌آموزان استفاده‌کننده از تلفن همراه و دانش‌آموزانی که از تلفن همراه استفاده نمی‌کنند، آورده شده است.

جدول ۳. مقایسه‌ی عملکرد تحصیلی و انگیزش پیشرفت دانش‌آموزان استفاده‌کننده از تلفن همراه با

دانش‌آموزانی که استفاده نمی‌کنند.

متغیرها	گروه‌ها	M	SD	t	P
عملکرد تحصیلی	استفاده از تلفن همراه	۱۷/۲۷	۱/۸۲	۰/۸۴	۰/۴۰
	عدم استفاده	۱۷/۰۵	۱/۳۵		
انگیزش پیشرفت	استفاده از تلفن همراه	۸۵/۳۸	۷/۰۲	-۲/۶۹	۰/۰۰۷
	عدم استفاده	۸۸/۹۱	۸/۳۵		

جدول ۳ نشان می‌دهد که بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان استفاده‌کننده از تلفن همراه و دانش‌آموزانی که از تلفن همراه استفاده نمی‌کنند، تفاوت معنادار وجود ندارد ولی بین دو گروه از

لحاظ میزان انگیزش پیشرفت تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0/01$) و مقایسه میانگین‌ها حاکی از بالا بودن انگیزش پیشرفت در دانش‌آموزانی است که از تلفن همراه استفاده نمی‌کنند.

در جدول ۴، یافته‌های استنباطی مربوط به ارتباط متغیرهای پژوهش مانند سن، عملکرد تحصیلی، انگیزش پیشرفت، استفاده آسیب‌زا و نیز نوع کاربری تلفن همراه آورده شده است.

جدول ۴. ماتریس همبستگی بین سن، عملکرد تحصیلی، انگیزش پیشرفت، استفاده آسیب‌زا و نوع کاربری تلفن همراه

متغیرها	M	SD	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
سن	۱۵/۹۹	۱/۴۷										
عملکرد تحصیلی	۱۷/۲۵	۱/۷۷	۰/۳۳ ^{°°}									
انگیزش پیشرفت	۸۵/۷۹	۷/۲۶	۰/۰۷	۰/۱۵ °								
استفاده آسیب‌زا	۵۲/۴۰	۱۸/۳۲	۰/۰۳	-۰/۱۵ °	-۰/۳۳ ^{°°}							
استفاده درجهت تعمیق روابط	۳۲/۱۲	۸/۹۸	-۰/۱۸ ^{°°}	۰/۰۵	-۰/۱۷ ^{°°}	۰/۴۴ ^{°°}						
استفاده ارتباطی پیشرفته	۸/۸۸	۴/۱۷	-۰/۱۶ ^{°°}	۰/۰۴	-۰/۰۱	۰/۳۱ ^{°°}	۰/۴۳ ^{°°}					
استفاده نرم افزاری	۵/۵۱	۲/۵۴	-۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۲۳	۰/۰۹	۰/۱۳ ^{°°}	۰/۴۳ ^{°°}				
استفاده جهت آگاهی از زمان و تقویم	۱۱/۵۱	۳/۳۲	۰/۱۱	۰/۰۴	۰/۱۱	۰/۲۱ ^{°°}	۰/۳۳ ^{°°}	۰/۱۹ ^{°°}	۰/۳۸ ^{°°}			
استفاده فنی	۷/۴۱	۳/۳۹	-۰/۱۱	۰/۰۳	-۰/۰۹	۰/۲۷ ^{°°}	۰/۶۳ ^{°°}	۰/۵۴ ^{°°}	۰/۱۹ ^{°°}	۰/۲۶ ^{°°}		
استفاده تفریحی - خدماتی	۹/۱۳	۲/۹۳	-۰/۰۷	۰/۰۸	-۰/۲۱ ^{°°}	۰/۳۰ ^{°°}	۰/۵۸ ^{°°}	۰/۴۴ ^{°°}	۰/۱۵ ^{°°}	۰/۳۴ ^{°°}	۰/۵۳ ^{°°}	

* = $p < 0.05$; ** = $P < 0.01$

جدول ۴ نشان می‌دهد که بیشترین نوع کاربری تلفن همراه در دانش‌آموزان دبیرستانی، استفاده برای تعمیق روابط بوده و کمترین نوع استفاده مربوط به گزینه استفاده نرم‌افزاری است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه با انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی، رابطه‌ی منفی ($P < 0/01$ و $P < 0/05$)، و با کاربری‌های استفاده به منظور تعمیق روابط، استفاده ارتباطی پیشرفته، استفاده برای آگاهی از زمان و تقویم، استفاده فنی و استفاده تفریحی خدماتی رابطه مثبت دارد ($P < 0/01$).

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان داد که میزان استفاده از تلفن همراه در بین دانش‌آموزان دبیرستانی بسیار بالاست (۸۸/۷ درصد) و این ضریب پوشش در دانش‌آموزان پسر بیشتر از دانش‌آموزان دختر است. شیوع بالای استفاده از تلفن همراه در دانش‌آموزان دبیرستانی با نتایج تحقیقات زیادی مانند ثورلو^۱ (۲۰۰۳)، مدیرکل سیاست‌های جامعه‌ی متحد (۲۰۰۷)، و حیدری چروده (۱۳۸۹) مبنی بر استفاده زیاد دانش‌آموزان از تلفن همراه همخوانی دارد ولی مقایسه نسبت‌های ارائه شده نشان می‌دهد که میزان استفاده از تلفن همراه در این مطالعه بیشتر از مطالعات قبلی به استثنای مطالعه مدیرکل سیاست‌های جامعه متحد (۲۰۰۷) است. بر اساس مطالعه ثورلو (۲۰۰۳)، ۸۰ درصد از افراد سنین ۱۴ تا ۱۶ سال تلفن همراه دارند و در مطالعه حیدری چروده بر روی دانش‌آموزان راهنمایی و متوسطه خراسان رضوی، این میزان ۶۶/۲۹ درصد گزارش شده است. ولی در مطالعه مدیرکل سیاست‌های جامعه متحد (۲۰۰۷)، میزان استفاده از تلفن همراه ۹۵/۲ گزارش شده است. یافته‌ی مربوط به بالا بودن میزان استفاده از تلفن همراه در دانش‌آموزان پسر با نتایج تحقیقات حیدری چروده (۱۳۸۹)، یاسمی نژاد و گل محمدیان (۱۳۹۰) و یاسمی نژاد، گل محمدیان و یوسفی (۱۳۹۱) مبنی بر وجود تفاوت معنادار در میزان استفاده دانش‌آموزان دختر و پسر از تلفن همراه همخوانی دارد. نتایج یافته‌های این محققان نشان داده که پسران بیشتر از دختران از تلفن همراه استفاده می‌کنند.

در تبیین افزایش روزافزون استفاده از تلفن همراه می‌توان دلایل مختلفی ارائه کرد. دلیل اول اینکه هر روز گوشی‌های با قابلیت‌های جدید به بازار می‌آید و تلفن همراه کاربردهای متنوع‌تری مانند پرداخت قبوض، عکس‌برداری و فیلم‌برداری پیشرفته، ضبط صدا، ماشین حساب، قابلیت اتصال به اینترنت، سرگرمی، بازی و غیره پیدا می‌کند. کاربردهایی که هر فردی حتی دانش‌آموزان

---

1. Thurlow

در هر شرایطی، بالاخره به آنها نیاز پیدا می‌کنند. دلیل دوم نیز به قابلیت دسترسی آسان و ارزان به تلفن همراه بر می‌گردد که اپراتورهای تلفن همراه در سال‌های اخیر در فضای رقابتی با طرح‌هایی مانند سیم کارت دانش‌آموزی و غیره، دسترسی دانش‌آموزان به خطوط تلفن همراه را راحت‌تر و ارزان‌تر کرده است. استفاده بیشتر دانش‌آموزان پسر از تلفن همراه را می‌توان تا حد زیادی به تفاوت در آزادی عمل دو جنس و انتظارات اجتماعی و فرهنگی متفاوت از دو جنس نسبت داد که بر اساس آن، پسران ضمن داشتن آزادی عمل بیشتر، انتظارات کاری و اجتماعی بیشتری در بیرون از خانه را بایستی پاسخگو باشند.

همچنین نتایج این مطالعه حاکی از آن بود که بین انگیزش پیشرفت دانش‌آموزان استفاده‌کننده از تلفن همراه و دانش‌آموزانی که از تلفن همراه استفاده نمی‌کنند، تفاوت معناداری وجود داشته ولی این تفاوت در عملکرد تحصیلی دو گروه معنادار نبود. میزان انگیزش پیشرفت دانش‌آموزان استفاده‌کننده از تلفن همراه کمتر از دانش‌آموزانی است که از تلفن همراه استفاده نمی‌کنند. همخوانی یا ناهمخوانی این یافته با نتایج تحقیقات قبلی به دلیل عدم انجام تحقیق مشابه یا عدم انتشار نتایج مقدر نیست. انگیزش فرایندی است که رفتار هدف‌گرا، از طریق آن راه‌اندازی و نگهداری می‌شود و انگیزه پیشرفت دربرگیرنده طراحی و تلاش برای برتری است، اما این نگرش نسبت به پیشرفت است که اهمیت دارد، نه موفقیت به خودی خود (خداپناهی، ۱۳۷۶). انگیزه پیشرفت عبارت است از نیروی انجام دادن خوب کارها نسبت به معیارهای عالی (ریو، ۱۳۸۰). بنابراین انگیزش پیشرفت پایین، دال بر فقدان هدفمندی دانش‌آموز است و فقدان هدفمندی باعث افزایش اوقات فراغت دانش‌آموز می‌شود. وقتی اوقات فراغت زیاد باشد، یکی از گزینه‌های پر کردن اوقات فراغت استفاده از تلفن همراه است که گاه‌اوقات افراطی و آسیب‌زا به خودش می‌گیرد.

استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه با انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی رابطه‌ی منفی دارد. یعنی هرچقدر از تلفن همراه به شکل مفرط و آسیب‌زا استفاده شود، انگیزش پیشرفت کمتر شده و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نیز افت پیدا می‌کند. این یافته با نتایج مطالعه دیباج نیا (۱۳۸۴) مبنی

بر ارتباط استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه در دانشجویان با افت تحصیلی همخوانی دارد. همچنین این یافته علی‌رغم وجود تفاوت‌های روش‌شناختی، با نتایج تحقیقات بیران و اخوان طباطبایی (۱۳۹۰) تاحدودی همسو است که ۴۳/۳ درصد از افراد مورد پژوهش، با این نظر موافق بودند که تلفن همراه باعث ایجاد افت تحصیلی در بین دانش‌آموزان می‌شود. این یافته با نتایج مطالعه ایشی (۲۰۱۱) که نوع خاصی از استفاده آسیب‌زا (پیامک) را بررسی کرده، ناهمخوان است. بر اساس مطالعه ایشان، تأثیر استفاده از پیامک موبایل روی نمرات مدرسه و بزهکاری معنادار نیست.

در تبیین ارتباط منفی بین استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه و عملکرد تحصیلی، اوسا کا (به نقل از ایشی، ۲۰۱۱) به این نتیجه رسیده که استفاده‌کنندگان مفرط از تلفن همراه در مقایسه با کسانی که از تلفن همراه استفاده افراطی ندارند، مدت زمان کوتاه‌تری را به مطالعه اختصاص می‌دهند. بنابراین وقتی دانش‌آموز به دلیل مشغولیت زیاد با تلفن همراه، فرصت چندانی برای مطالعه و انجام تکالیف پیدا نکند، افت عملکرد تحصیلی وی قابل پیش‌بینی و قابل توجیه خواهد بود. از طرف دیگر، استفاده بیش از اندازه دانش‌آموزان از تلفن همراه، زمینه را برای ایجاد وابستگی عاطفی به تلفن همراه فراهم کرده و از این طریق هم باعث ایجاد اشتغال ذهنی زیاد، افت تمرکز و در نهایت منجر به افت تحصیلی می‌شود.

انجام این مطالعه با چالش‌ها و محدودیت‌هایی همراه بوده که از آن جمله، می‌توان به محدود بودن گستره اجرا به مناطق شهری و عدم بررسی موضوع در مناطق روستایی، اجرای مطالعه بر روی دانش‌آموزان مدارس دولتی و عدم بررسی دانش‌آموزان مدارس غیردولتی، محدود بودن مکان اجرای مطالعه به سطح شهر خلخال، کمبود پژوهش‌های مرتبط انجام شده در داخل و خارج از کشور بر روی دانش‌آموزان و همکاری ضعیف مسئولین برخی از مدارس با پژوهشگر اشاره کرد. با استناد به نتایج حاصل از این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که مفهوم استفاده‌ی آسیب‌زا از تلفن همراه در دانش‌آموزان دبیرستانی و حتی مقاطع پایین‌تر، مورد بررسی جدی‌تری قرار گیرد تا با

شناسایی هر چه سریع‌تر و دقیق‌تر این موضوع در سنین پایین‌تر، اقدامات کنترلی متناسبی برای کاستن از شدت مشکل و جلوگیری از تبعات منفی آن در آینده تحصیلی و کاری، انجام گیرد.

منابع

- اکبری، بهمن (۱۳۸۶). روایی و اعتبار آزمون انگیزش پیشرفت هرمنس بر روی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه استان گیلان. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی- برنامه‌ریزی درسی)*، ۲۱ (۱۶)، ۹۶-۷۳.
- بیران، صدیقه و اخوان طباطبایی، مهنوش سادات (۱۳۹۰). بررسی نقش و تأثیرات استفاده از تلفن همراه بر دختران دانش‌آموز دبیرستانی. *فرهنگ ارتباطات*، ۱ (۱)، ۱۱۸-۹۵.
- حسینی، سیدحسن (۱۳۸۴). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه اینترنت و اعتیاد به مواد مخدر. *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۱ (۲،۳)، ۱۷-۱.
- حیدری چروده، مجید (۱۳۸۹). *بررسی میزان استفاده دانش‌آموزان از تلفن همراه. طرح پژوهشی سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی*.
- خداپناهی، محمدکریم (۱۳۷۶). *انگیزش و هیجان*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، سمت.
- دیباچ‌نیا، پروین (۱۳۸۴). بررسی مقایسه‌ای خودپنداره دانشجویان سال اول و چهارم دانشکده توانبخشی دانشگاه شهید بهشتی. *پژوهش در پزشکی*، ۲۹ (۳)، ۲۳۴-۲۳۱.
- ریو، جان مارشال (۲۰۰۰). *انگیزش و هیجان*، ترجمه‌ی یحیی سید محمدی ۱۳۸۰. تهران: مؤسسه نشر ویرایش.
- سابوته، الهه (۱۳۸۹). *رابطه خودپنداره تحصیلی و انگیزش پیشرفت با پیشرفت تحصیلی*. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد دانشکده‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه سمنان.
- کلاتتری، عبدالحسین و حسنی، حسین (۱۳۸۷). رسانه‌های نوین و زندگی روزمره: تأثیرات تلفن همراه بر هویت و سبک زندگی جوانان. *فصلنامه رسانه*، ۷۶ (۴)، ۱۳۵-۱۱۹.
- منطقی، مرتضی (۱۳۸۹). *بررسی چگونگی کاربری دختران و پسران دانشجو از امکانات جانبی تلفن همراه. فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱ (۲)، ۱۲۸-۹۵.

یاسمی نژاد، پریسا و گل محمدیان، محسن (۱۳۹۰). بررسی رابطه‌ی پنج عامل نیرومند شخصیت و استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی دزفول. پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، ۱ (۲)، ۷۹-۱۰۵.

یاسمی نژاد، پریسا؛ گل محمدیان، محسن و یوسفی، ناصر (۱۳۹۱). رابطه‌ی سلامت عمومی و استفاده مفرط از تلفن همراه در دانشجویان. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۳ (۴۷)، ۷۲-۶۰.

Billieux, J., Van der Linden, M., D'Acremont, M., Ceschi, G., & Zermatten, A. (2007). Does impulsivity relate to the perceived dependence on and actual use of mobile phone? *Applied Cognitive Psychology*, 21(4), 527-537.

Director General for Policies on Cohesive Society. (2007). *A report on the fifth opinion survey on information society and adolescents*.

Fan Chen, Y. (2004). The relationship of mobile phone use to addition and depression American College study. *Mobile Communication and Social Change*, 10, 344-352.

Fritze, K., Wiessner, C., Kuster, N., Sommer, C., Gass, P., Hermann, D. M., & et al. (1999). Effect of global system for mobile communication microwave exposure on the genomic response of the rat brain. *Neuroscience*, 81(3), 627-639.

Hamblin, D. L., & Wood, A. W. (2002). Effects of mobile phone emissions on human brain activity and sheep variables. *International Journal of Radiation Biology*, 78(8), 659-669.

Ishii, K. (2011). Examining the adverse effects of mobile phone use among Japanese adolescents. *Keio Communication Review*, 33, 69-83.

Jenaro, C., Flores, N., Gomez-Vela, M., Gonzguez-Gil, F., & Caballo, C. (2007). Problematic Internet and cell-phone use: psychological, behavioral and health correlates. *Addiction Research & Theory*, 15(3): 309-320.

Kamibeppu, K., & Sugiura, H. (2005). Impact of the mobile phone on junior high school students, friendships in the Tokyo metropolitan area. *Cyberpsychology & Behavior*, 8(2), 121-130.

Kizilay, A., Ozturan, O., Erdem, T., Kalcioğlu, M. T. & Miman, M. C. (2003). Effects of chronic exposure of electromagnetic fields from mobile phones on hearing in rats. *Auris Nasus Larynx*, 30(3): 239-450.

Nibin, W., Shiraishi, N., & Terai D. (2008). Junior and senior high school students deploy profits of TV and mobile phones on their own way: findings of the December, 2007 survey on media use by junior and senior high school students and group interviews. *NHK Hoso Kenkyu to Chosa*, 14, 62- 81.

Smythe, J. W., & Costal, B. (2003). Mobile phone use facilitates memory in male, But not female, subjects. *Neuroreport*, 14 (2), 243-246.

Thurlow, C. (2003). Teenagers in communication, teenagers on communication. *Journal of Language & Social Psychology*, 22(1), 50-57.

Over-use and type of mobile phone users in high school students and its relationship with academic performance and achievement motivation

A. Atadokht¹, V. Hamidifar² & I. Mohammadi³

Abstract

The aim of present study was to investigate the over-use and type of mobile phone users in high school students and its relationship with academic performance and achievement motivation. The research method was correlation. The population of this research was all high school students who were studding in 1391-1392 in Khalkhal high schools. The sample was 303 students (128 boys and 175 girls) who were selected by categorical sampling and Cell- Phone Over-use Scale (COS), type of mobile phone users inventory and Herman's Achievement Motivation Questionnaire were administered among selected samples. Chi-square, independent T-test, and Pearson correlation coefficient were used to analyze the data, using SPSS-16 software. The results showed that the overall use rate of mobile phone is high in high school students (88.7%), and this rate in males (98.4%) is higher than females (81.7%). There is significant difference between the achievement motivation of students that use mobile phone and those who don't use in ($P < 0.01$). The results indicated that there is negative relationship between over-use of mobile phone with students' academic performance and achievement motivation ($P < 0.05$). These results recall the importance and necessity of planner's attention on progressive use of mobile phone, over-use, and negative effects of them by high school students.

Key words: Over-use of cell- phone, academic performance, achievement motivation, high school students

---

1. Corresponding Author: Assistant Professor, University of Mohaghegh Ardabili (ak_atadokht@yahoo.com)

2. Bachelor, Medical Scince university, Ardabil

3. MA. In Psychology, Islamic Azad University of Khalkhal and Young Researchers and Elite Club, Ardabil Branch